

2. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Х.: Основа, 1996. – 398 с.

3. Бех І. Д. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український, українсько-польський журнал / за ред.: Т. Левицького, І. Зязюна, Н. Ничкало, І. Вільш. – К. ; Ченстохова, 2000. – С. 331–350.

**Старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Національної академії СБ України,
к.ю.н.**

Романенко Ірина Валентинівна
**ДО ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ПОНЯТТЯ "ДОПУСК
ДО ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ"**

Основним призначенням спеціального порядку допуску та доступу громадян до державної таємниці, є обмеження кількості осіб, обізнаних з державною таємницею та унеможливленні допуску осіб, які можуть допустити небажану для охорони державної таємниці поведінку. Для забезпечення цієї функції законодавством встановлено необхідність проходження обов'язкової процедури – оформлення допуску до державної таємниці, під час якої визначається відповідність громадянина чітким вимогам. Водночас, для певної категорії осіб передбачено виключення з цього правила. Так, без оформлення допуску, доступ до державної таємниці надається вищим посадовим особам (за посадою), іноземцям, особам без громадянства та особам, залученим до конфіденційного співробітництва. Використання ж на законодавчому рівні таких понять як "допуск" "доступ за посадою", "одержання дозволу на доступ іноземця", які є різними за формою, але однаковими за змістом поняттями, призводить до колізій у нормативному регулюванні та проблем під час застосування законодавства на практиці.

Відповідно до Закону України "Про державну таємницю"[1, ст.1], *допуск* до державної таємниці – це оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації, а *доступ* – надання повноважною посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією. Виходячи з цих понять, можна припустити, що допуск і доступ до державної таємниці передбачається виключно для громадян України. Водночас, стаття 3 поширює сферу дії Закону на іноземців та осіб без громадянства, яким у встановленому порядку також може бути наданий доступ до державної таємниці.

Порядок доступу до державної таємниці встановлено ст. 27 Закону, яка передбачає *загальне правило доступу* – доступ надається до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) рішенням керівника установи, та *особливі порядки надання доступу*:

- *доступ за посадою після надання допуску* - для керівників державних органів;
- *доступ за посадою без оформлення допуску* – Президентові України, Голові Верховної Ради України, Прем'єр-міністрові України та іншим членам Кабінету Міністрів України, Голові Верховного Суду України, Голові Конституційного Суду України, Генеральному прокурору України, Голові Служби безпеки України, Голові та іншим членам Рахункової палати, народним депутатам України після взяття ними письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці;

- *доступ до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства* – у виняткових випадках на підставі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій РНБО України.

- *доступ осіб, залучених до конфіденційного співробітництва* – у визначеному відповідними керівниками органів, що проводять оперативно-розшукову, розвідувальну та контррозвідувальну діяльність порядку, погодженому із СБ України.

При чому, як бачимо, назва статті "доступ громадян до державної таємниці" не відповідає її змісту, оскільки встановлює порядок доступу не лише громадянам України, а й іноземцям та

особам без громадянства.

Порівняємо механізм "надання допуску" та "доступу за посадою". Надання допуску передбачає: 1) визначення необхідності роботи громадянина із секретною інформацією; 2) перевірку у зв'язку з допуском; 3) взяття громадянином на себе письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці, яка буде йому довірена; 4) одержання у письмовій формі згоди на передбачені законом обмеження прав у зв'язку з його допуском до державної таємниці; 5) ознайомлення громадянина з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю.

Доступ за посадою передбачає: наявність визначеної необхідності роботи із секретною інформацією – це відповідна посада (1), а також взяття письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці (3). Зобов'язання передбачає як, безпосередньо, взяття громадянином на себе зобов'язань у зв'язку з допуском (3), так і його згоду на обмеження прав (4) і підтвердження ознайомлення з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю (5). Таким чином, при наданні доступу за посадою, здійснюються практично всі заходи, передбачені при наданні допуску, за виключенням перевірки органами СБ України. В результаті посадова особа має *оформлене у встановленому порядку право на доступ до секретної інформації*, або інакше *допуск до державної таємниці*.

Наведений аналіз дозволяє запропонувати введення в законодавство нового поняття "спрощена процедура допуску", тобто надання допуску до державної таємниці без проведення перевірок органами СБ України.

Але запровадження поняття "спрощений порядок допуску" не врегулює питання доступу іноземців та осіб без громадянства до державної таємниці. Для цієї категорії осіб порядок надання доступу передбачено указом Президента України, яким затверджено "Положення про порядок підготовки документів щодо надання доступу до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства"[2]. Слід зазначити, що такий порядок відповідає основним загальним правилам надання допуску, а необхідність перевірки у зв'язку з ознайомленням з державною таємницею передбачена відповідними міждержавними угодами (у більшості, до речі, вказано, що інформація може бути надана лише тим особам, які отримали *допуск* до неї після здійснення необхідних дій і процедур, що вимагаються законодавством кожної держави).

Таким чином, іноземець чи особа без громадянства фактично отримує допуск (право на доступ до державної таємниці), але не в загальному порядку, а в спеціальному, такому, що враховує особливості її правового статусу.

Підсумовуюче викладене, вважаємо за доцільне запропонувати зміни до Закону України "Про державну таємницю":

1. Визначити допуск до державної таємниці як "право *особи* на доступ до секретної інформації, оформлене у встановленому порядку". Відповідно надання допуску стане обов'язковою для всіх категорій осіб умовою ознайомлення з секретною інформацією (доступу до державної таємниці).

2. Враховуючи особливості правового статусу окремих категорій осіб, ввести поняття *спрощений порядок допуску*, що буде застосовуватись для:

- Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів, Голови Верховного Суду України, Голови Конституційного Суду України, Генерального прокурора України, Голови Служби безпеки України, Голови та інших членів Рахункової палати народних депутатів України;

- захисників у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві по справах, пов'язаних з відомостями, що становлять державну таємницю;

та *спеціальний порядок допуску* – для іноземців та осіб без громадянства; осіб, які залучені до конфіденційного співробітництва з правоохоронними органами.

Слід наголосити, що на вказаних осіб розповсюджуються норми щодо обов'язків збереження державної таємниці та обмеження деяких прав, у зв'язку з допуском, оскільки вимоги відповідних норм мають загальний характер і не залежать від того, надавався допуск на загальних підставах, за спрощеною чи спеціальною процедурою.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про державну таємницю" від 19.04.1994 р.
2. Положення про порядок підготовки документів щодо надання доступу до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства, затверджено Указом Президента України від 17.07.2006 р. № 621.

**Доцент кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного
та міжнародного права Львівського
державного університету
внутрішніх справ, к.ю.н., доцент**

Савайда Олена Іванівна

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРИРОДНО-ПРАВОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Насамперед, хотілося б відзначити, що в сучасній теоретичній, філософській та правовій науках значна увага приділена питанню правового виховання. Цією сферою наукового дослідження цікавились такі вітчизняні та зарубіжні вчені та юристи, як О. А. Ануфрієнко, Ч. М. Бурханов, О. Г. Данильян, І. В. Дмитрієнко, І. І. Іванов, І. І. Коваленко, В. Б. Кавальчук, М. В. Кожушко, О. М. Костенко, О. С. Котуха, А. А. Лукашенко, Є. М. Майнулов, С. І. Максимов, Н. П. Матюхін, О. А. Моргунов, Н. М. Оніщенко, О. О. Орлов, С. М. Тихомиров, В. А. Трофіменко, О. О. Швиркін, М. Й. Штангрет та ін.

Комплексне вивчення питань правового виховання як природно-правового чинника розвитку правоохоронної діяльності в рамках сучасних культурних тенденцій провадиться не в повній мірі. Тому, наша увага буде прикута до сфери правового виховання саме в такій частині регулювання суспільних відносин, як правоохоронна діяльність.

Правове виховання як природно-правовий чинник розвитку правоохоронної діяльності має певну специфіку в системі правового виховання загалом. Оскільки, правове виховання – це сфера розвитку індивідуальності та особистості, яка стосується будь-якої людини, природно-правові чинники вказаного явища безпосередньо також стосуватимуться й осіб, які здійснюють професійну правоохоронну діяльність.

В сучасному понад проінформованому суспільстві та із швидким плином життєдіяльності людства обґрунтованим є процес вдосконалення як в особистісних так, і професійних стосунках та відносинах. Тому, такі природно-правові чинники, як самовдосконалення, саморозвиток, професійно-особистісний розвиток, професійна свідомість і професійна самосвідомість, (тобто ставлення вищих цілей в досягненні своїх цілей та належне виконання професійних обов'язків та завдань) ставлення до себе як до професіонала (а отже, й таке ж відношення громадськості та суспільства до професійної правоохоронної діяльності – взаємоповага та законослухняність) – це ті природно-правові поняття та стимули, які вибудовують, в подальшому формують і утверджують (як принципи професійних звичок) самостійність і відповідальність особистості-фахівця у сфері правоохоронної діяльності.

Безперечно, сфера правоохоронної діяльності має в державі важливе значення та посилену увагу з боку громадськості. Проте, потрібно зауважити, що частина сфери правоохоронної діяльності, а саме правова відповідальність повинна бути взаємною, як і громадян, так і працівників, які здійснюють правоохоронну діяльність, що в свою чергу призведе до покращення та розвитку громадянського, демократичного суспільства та цивілізованого регулювання суспільних відносин.

Також потрібно, зазначити, що ця взаємна відповідальність повинна бути закладена ще в загальній правовій культурі та правовому вихованні особи. Тому, правове виховання звичайного громадянина держави та працівника правоохоронної діяльності не може бути (через об'єктивні умови) тотожним та збігатися за змістом. І це очевидно, адже досліджувана нами діяльність є